Progresivnim povećanjem učešća države u društvenom proizvodu stvarao se utisak da je privredna situacija bolja nego što je to ona odista bila. Taj privid su vidjeli "katastrofičari" ukazujući da: ponašanje države u osnovi znači dinamiziranje krize i eliminaciju tržišnog modela privređivanja. Mogućnost značajnog povećanja raspoloživog u odnosu na domaći društveni proizvod (zaduživanjem i prodajom obiteljskog srebra) i dosljedno tome značajno povećanje porezne presije činilo je stanje podnošljivim, a to i takvo stanje se je interpretiralo kao uspjeh. Sve je to zapravo, slikovito rečeno, imalo učinak droge. Troškovna odnosno strukturna inflacija je upravo na primjeru države (rastući proračuni i ino zaduženje uz istovremeno smanjenje kvalitete i opsega javnih usluga) pokazala svoju prisutnost ma koliko se je želilo ignorirati. Rast nepodmirenih potraživanja značio je, dodatno, prebacivanje obveza novoj vlasti.

Monetarna i fiskalna politika temeljni su elementi ekonomske politike. Poznato je da "koordinacija" između tih dviju politika određuje uspješnost ekonomske politike odnosne zemlje. U kojoj će mjeri monetarna i fiskalna politika biti "nacionalne" ovisi od veličine nacionalnog tržišta. Što je ono veće to su i mogućnosti ekonomske politike veće. I obratno. Globalizacija znači smanjenje uloge nacionalne ekonomske politike. Osporavanje učinkovitosti nacionalne ekonomske politike ide tako daleko da se osporavaju bilo kakvi pozitivni učinci nacionalne ekonomske politike. Zemlje u tranziciji osvisne o stavovima i principima MMF-a i Svjetske banke "rezultat" su te i takve politike. Zaboravlja se, međutim, da niti MMF niti Svjetska banka ne određuju nacionalni razvoj. Nacionalni razvoj je određen nacionalnom Koncepcijom i strategijom razvoja. Postojanje Koncepcije i strategije razvoja određuje i pregovaračke kriterije sa međunarodnim instiucijama. Gdje nema Koncepcije i strategije razvoja moguća su sva i svakakva rješenja, a kada učinci ne zadovoljavaju postoji izgovor. Susjedna Slovenija nam svojim rezultatima u razvoju pokazuje što se može učiniti osmišljenom politikom na nacionalnoj razini.

Hrvatska država od uspostave neovisnosti, preko "gospodarskog čuda" do krize imala je divergentnu monetarnu i fiskalnu politiku. Monetarna poltika je okoštavala privrednu strukturu a fiskalna ju je razarala. Ambijent je osiguravan stabilnom kunom i zaduživanjem u inozemstvu. Stabilna kuna trebala je značiti sigurnost. Zaduživanje u inozemstvu stvaralo je privid učinkovitosti nacionalnog gospodarstva. Stabilnost kune je osiguravana restriktivnom monetarnom politikom što je poticalo rastuću preferenciju likvidnosti. Rastuća preferencija likvidnosti dodatno je podržavana rastućim nepodmirenim obvezama. "Jasno za to nije bio nitko kriv. Naprosto netko drugi je trebao voditi o tome brigu." To što se je od 1996. godine odnos primarnog novca i aktive konsolidirane bilance poslovnih banaka smanjio za 23% (siječanj 2000. godine) nikoga ne zabrinjava. Ponuda deviza temeljena na rastu neto zaduženja prema inozemstvu (ovom valja pridodati domaću ponudu valute od strane građana) samo je dodatno - u parcijalnoj ravnoteži - utjecala na aprecijaciju kune. Aprecijacija kune je izravno utjecala na smanjenje inflacije. O čemu je zapravo riječ najbolje svjedoči usporedba produktivnosti Evropske unije i Hrvatske. Odista učinak droge nije moguće eliminirati. Prema tome, monetarna politika podređena stabilnom tečaju kune nije odvajala upravljanje količinom novca u opticaju, koji je potreban kako bi se nesmetano odvijao proces reprodukcije, od upravljanja tečajem kune već je bila u funkciji tečaja kao takvog. Monetarna politika je vođena kao da Hrvatska ima evropski dohodak per capita i da je nezaposlenost odnosno privredna aktivnost na nivou evropske. Ona to nema. Prema tome, postoji odgovornost tadašnjih nosilaca monetarne politike

za ignoriranje realnog stanja u privredi.

U isto se je vrijeme fiskalna politika ponašala po svome autonomnom obrascu. Participacija države u ukupnoj potrošnji se je povećavala iz godine u godinu (djelomično uvjetovano realnom inflacijom). Povećanje učešća države nije se odvijalo u pravcu rješavanja nagomilanih problema iz prethodnog sustava. Povećanje učešća države korišteno je za povećanje nekih prava i "krpanje" rastućih rupa u javnoj potrošnji. Rezultat te i takve politike nalazi se u činjenici da je država ta koja postaje temeljni generator nepodmirenih potraživanja, dakle, prisutne nelikvidnosti. Od velikih obveznica na ovamo država se je ponašala u iluziji mekog budžetskog ograničenja. Centralna banka nije reagirala na neprimjerenu politiku Vlade iako je to morala učiniti. Da stvar bude gora uvođenje poreza na dodatnu vrijednost nije iskorišteno (povećani priliv proračuna po osnovu oporezivanja zaliha) da se srede javne financije već se je rebalansom proračuna povećala javna potrošnja, dok je centralna banka to popratila smanjenjem odnosa primarnog novca i aktive konsolidirane bilance poslovnih banaka. **Učinak rebalansa proračuna iz 1998. godine može se usporediti sa modelom privatizacije odnosno intervencijama u bankarski sustav (gotovo 50 milijardi kuna) kako po učincima tako i po ograničenjima u budućnosti.**
Prema tome, država je u sve većoj mjeri supstituirala tržište u svakom pogledu. Država je postala glavni poslodavac. Ona je i price leader i vjerojatno inicijator predstojeće otvorene inflacije. Država određuje tržište kapitala istiskujući privatnu aktivnost i to kako na financijskom tržištu tako i u očekivanjima o mogućim događanjima. Ovo znači da država izravno određuje sadašnjost i budućnost investiranja u većoj mjeri nego što je to u tržišnom modelu privređivanja dopustivo. Nabrajanja bi mogla ići u nedogled jer je hrvatska država paralelni sustav koji ne dijeli sudbinu svojih građana (oporezivanje na temelju fakturirane realizacije).

Inicijativa od strane MMF-a je konačno prisilila Vladu i Sabor da pitanjima opće i zajedničke potrošnje pristupe na jedino mogući način koji bi narod definirao kao: "pokrij se koliko ti je biljac dug". Stalno rastući deficit izvanproračunskih fondova ukazuje i pokazuje da su stvari koncepcijski na krivim osnovama. Pokušaj "peglanja" u ovoj godini rezultirao je rebalansom proračuna. Ukupni izdaci prema Prijedlogu Plana prihoda i izdataka državnog proračuna i izvanproračunskih fondova za 2001. godinu pokazuju, iamo li u vidu dinamiku cijena, zapravo značajno realno smanjenje opće i javne potrošnje u bruto društvenom proizvodu. I kao što znamo, MMF smatra da su to rashodi na granici dopustivog. O kakvim je dramatičnim promjenam riječ dovoljno se je podsjtiti da su u razdoblju 1994. do 1999. godine ukupni izdaci rasli po stopi od 12,7% nominalno, u uvjetima kada je stopa inflacije bila neuporedivo niža u odnosu na današnju.

Nakon 3. siječnja izglasana prava u Saboru, za vrijeme prethodne vlasti, ostala su netaknuta što je uvjetovalo početno znatno viši iznos proračuna. I sada počinje traženje "unutrašnjih" rezervi kako bi se proračun smanjio i bio prihvatljiv ne za Sabor već za MMF. To je gruba činjenica bez obzira koliko nam se ona činila dramatičnom. Pri tome valja imati u vidu da je stanje u gotovo svim sektorima opće i zajedničke potrošnje nezadovoljavajuće. Donošenje proračuna prvi je ozbiljan ispit šestorci na vlasti. **Glasati za ili protiv proračuna za narednu godinu ima snagu strateškog određenja.**

Naime, ukoliko bi se prihvatila teza (a nije ju moguće prihvatiti) da postojeća porezna presija

odgovara poreznom kapacitetu tada je i ovaj (za sve nedovoljan) proračun veći za 8,5 milijardi kuna od dopustivog a koliko se misli dobiti od prodaje obiteljskog srebra (bogatsvo iz prošlih vremena). To znači da je veličina proračuna objektivno određena na nivou od 41 milijarde kuna. Zaključujem da je maksimalno mogući proračun imajući u vidu stanje u realnom sektoru do 35 milijardi kuna što je relevantno manje u odnosu na predloženi i vjerojatno dostatan za nastavljanje pregovora sa MMF-om.

Učinci monetarne i fiskalne politike vidljivi su u stanju i perspektivi hrvatske privrede. Javne su usluge iz dana u dan lošije bez perspekitive poboljšanja u doglednoj budućnosti. Stanovništvo, posebno stariji dio populacije, socijalno je ugroženo do mjere koja zabrinjava. Nastavak monetarne i nemogućnost značajnije promjene fiskallne politike čini perspektivu hrvatskog društva sumornom. Nedostaje vizija. Nedostaje strategija razvoja. Nije opoznato gdje smo (dijagnoza), neznamo gdje idemo (strategija), kao što neznamo gdje ćemo stići (prognoza).

Odlučnost Predsjednika, Sabora i Vlade nužni su preduvjet kako bi se iznjedrila strategija razvoja na dobrobit građana Hrvatske. Stoga se zauzimam za ulazak u Evropsku uniju sa primjerenom strategijom razvoja. Strategija razvoja znači ubrzan razvoj i tako stvaranje nužnih materijalnih pretpostavki za učinkovitiju konvergenciju globaliziranoj Evropi.

Koncepcija i strategija razvoja objektivni je kriterij ocjene fiskalnog, monetarnog i bankarskog sustava. Tek po jasnoj ocjeni o stanju i perspektivama hrvatskog društva moguće je odrediti pirmjereni sustav koji će na učinkovit način (niske troškove) omogućiti varijaciju instrumenata ekonomske poltiike u pravcu dinamiziranja privrednog razvoja.

Objektivna ograničenja određena su današnjom "kompozicijom" monetarne i fiskalne politike. Od presudnog je značaja spoznaja o ograničenim mogućnostima monetarne politike danas kada je Hrvatska u izravnoj ovisnosti od inozemnih vjerovnika. Jednako tako značajno su smanjene mogućnosti dijela nacionalnog bankarskog sistema koji ubrzano postaje vlasništvom inozemnog kapitala. Preko 90% konsolidirane bilance poslovnih banaka je danas pod kontrolom inozemnog kapitala. Ovom valja pridodati učešće deviza u pasivi bilanci poslovnih banaka koje u prosjeku iznose više od dvije trećine. Znakovito je identificirati stupanj internacionalizacije financijske industrije u odnosu na druge industrije. Iznijeto ukazuje na nužnost jasnog identificiranja razvojnih šansi u ovako skučenim uvjetima.

Fiskalna politika u većoj mjeri u odnosu na monetarnu može biti i jest nacionalna politika. I pri ovoj ocjeni valja imati u vidu da veličlina nacionalog tržišta i stupanj razvijenosti određuje stupanj "nacionalnosti" fiskalne politike. Globalizacija ima značajnih učinaka na fiskalnu politiku što rezultira rastućim ograničenjima. Porezna konkurencija pojedinih država kao poticaj izvoznoj orijentaciji nije poznata poreznim stručnjacima od jučer. Pojedine zemlje, iako su jedinstveni privredni teritorij, različitim poreznim stimulancim uspostavljaju značajne regionalne razlike u oporezivanju kako bi se privukao investicijski kapital i tako dinamizirao razvoj. Otuda je sasvim razumljivo da svaka zemlja nastoji poreznim sistemom i politikom trajno privlačiti strani kapital koji bi se realno investirao.

Od značaja je identificirati državnu potrošnju na fiksni i varijabilni dio. Što je neka zemlja manja i nerazvijenija toj je manja elastičnost rashoda i zbog fiksne komponente. Veliki udio fiksne

komponete u ukupnim rashodima smanjuje varijabilni dio što u konačnici znači individualizaciju rizika. U malim i nerazvijenim zemljama, nužno izvozno orijentiranim, individualizacija rizika jest sudbina koju nije moguće izbjeći.

Na strasni prihoda također su značajni problemi, u malim i nerazvijenim zemljama kao što je to Hrvatska, jer je porezni kapacitet te i takve privrede nedovoljan da pokrije javne potrebe. Kako je porez za poreznog obveznika trošak to je jasno da povećanje poreznog opterećenja znači smanjenje konkurentske (čitaj: izvozne) sposobnosti. Ignoriranje te činjenice značajno je devastirao ionako tehnološki zaostalu privrednu strukturu (poljoprivreda, prehrambena industrija i turizam samo su najpoznatiji primjeri). Stoga samo promjena tečaja nije mogla biti učinkovit odgovor na probleme u privredi.

Prema tome, u maloj i nerazvijenoj zemlji nužno je pri ocjeni o mogućoj participaciji države u društvenom proizvodu krenuti od poreznog kapaciteta. Poznata su porezna načela kojima se vlada treba rukovoditi pri čemu je posebno značajno načelo korisnosti upravo zbog nužnog povećanja učinkovitosti nacionalne ekonomije. To je dodatni razlog suženim mogućnostima provedbe primjerene socijalne politike. Kada se jednom definira porezni kapacitet tada Sabor kao predstavnik građana odlučuje u koje namjene i koliko će se trošiti. Dosadašnja praksa izglasavanja u prvom koraku rashoda pa potom osiguravanje potrebnih prihoda uzrok su postojećem stanju. Da je poznat porezni kapacitet Saboru, što znači mogući opseg javnih rashoda, tada bi danas prisutna rasprava bila bitno drugačija. U tom je smislu Ministarstvo financija moralo u prethodnom postupku dati informaciju Saboru koliki je porezni kapacitet hrvatske privrede.

Danas, ograničene mogućnosti monetarne politike, mali društveni proizvod i na toj osnovi mali porezni kapacitet činjenice su koje treba imati u vidu prilikom doziranja monetarne odnosno fiskalne politike. Kada se ima iznijeto u vidu jasno je da ovakva monetarna i fiskalna politika nije održiva bez obzira na želje pojedinih partija, interesnih grupa itd. Naprosto **valja istaknuti činjenicu da je Hrvatska siromašna zemlja i da će ona to biti u narednom razdoblju. Koncepcija i strategija razvoja daju nadu građanima Hrvatske da bi sutra moglo biti bolje.** Danas nema valjane argumentacije da postojeća ekonomska politika znači poboljšanje. Što više nastavak ovakve politike vodi zemlju u bankrot. Ignoriranje obveza od strane države, kao što smo to vidjeli, siguran je indikator ozbiljnih poremećaja. Danas nitko više ne govori o katastrofičarima. Danas govorimo o krizi. Danas smo svjesni realne/strukturne inflacije. Štrajkovi koji se iz dana u dan pojavljuju, poneki se već odvijaju na ulici, dramatično su upozorenje da se politika mora mjenjati. Da li će javni sektor moći ovo smanjenje proračuna "amortizirati" ostaje tek da se vidi. Nova vlast ima povijesnu odgovornost da izmjeni tijekove. Na žalost raspoloživi resursi manji su nego što bi to želio priznati bilo koji građanin Hrvatske.

Vratimo se na početak priče i eksplicite ponovimo da je u maloj i otvorenoj zemlji nužna "koordinacija" monetarne i fisklane politike kako bi ograničenja bila manja a njihova učinkovitost veća; ukupna i pojedinačna.

Zaključno valja istaći da je nužno dati podršku hrvatskoj Vladi i ne inzistirati na povećanju proračuna. Vlada i Sabor moraju biti jedinstveni u formiranju ekspertnih timova koji će analitički identificirati što se je to u proteklom radoblju događalo. Time

dokazuju svoju vjerodostojnost. Kao što je znano od privatizacije, do bankarskog sustava, preko poreznog sustava, tečaja, itd., postoje ozbiljni prigovori. Formiranje ekspertnih timova znači utvrđivanje činjenica i relevantne podloge za donošenje Koncepcije i strategije razvoja odnosno za učinkovitiju ekonomsku politiku.